

Лариса Самчук,

зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

КООПЕРАТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ: ШЛЯХИ СТАНОВЛЕННЯ

У статті висвітлено досвід співпраці освітянських бібліотек України щодо обміну електронними записами аналітичного розпису періодичних видань.

Ключові слова: електронний каталог, обмін записами, мережа освітянських бібліотек, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

У сучасному світі інновації стали обов'язковою умовою розвитку суспільного життя. Бібліотеки як невід'ємна частина розвитку культури, науки і освіти нині перетворюються з книгосховищ на сучасні інформаційні центри. У роботі сучасної бібліотеки інновації пов'язані передусім з упровадженням сучасних комп'ютерних та телекомунікаційних технологій. Один зі шляхів – корпоративна (часто використовується також термін «кооперативна») діяльність бібліотек. Бібліотечною корпорацією (кооперацією) зазвичай називають об'єднання декількох бібліотек для реалізації спільних цілей і завдань, у першу чергу пов'язаних зі створенням і комплексним використанням інформаційних ресурсів. Функціонування бібліотек у рамках корпорацій передбачає наявність тісних професійних зв'язків між учасниками, обов'язкове виконання єдиних правил та норм, узгодження рішень та дій, направлених на кінцевий результат.

Накопичений досвід щодо створення, розвитку корпоративних проектів і практики побудови взаємодії бібліотек на сучасному етапі найповніше представлений у працях таких зарубіжних і вітчизняних бібліотекознавців, як Я. Л. Шрайберг [14; 15], Ф. С. Воройський [3; 4], Н. В. Соколова [12; 13], О. В. Ліндеман [7; 8], І. О. Давидова [5], Т. Павленко [9], Т. О. Ярошенко [16] та інших, у щорічних матеріалах і доповідях Міжнародних конференцій «Бібліотеки та асоціації в світі, що змінюється: нові технології та нові форми співробітництва», «Бібліотеки та інформаційні ресурси в сучасному світі науки, культури, освіти та бізнесу» [1; 2] тощо. Відомі численні приклади корпоративних об'єднань бібліотек у багатьох країнах світу, найзначнішими

з яких вважаються корпорації OCLC/PICA (Online Computer Library Center/Project for Integrated Catalog Automation) та RLIN (Research Libraries Information Network). Основними завданнями цих об'єднань є створення систем корпоративної каталогізації, підтримка та надання доступу різним категоріям користувачів до зведених електронних каталогів. 2001 р. з ініціативи бібліотек Саратова, Челябінського та Удмуртського державного і Самарського авіаційно-космічного університетів стартував проект «Міжрегіональний аналітичний розпис статей» (МАРС), мета якого – скорочення витрат на формування бази даних аналітичних бібліографічних записів на статті з періодичних видань. На сьогодні проект об'єднує 187 бібліотек різних систем і відомств і вийшов за межі Росії: до нього приєдналися бібліотеки з України, Білорусі, Казахстану.

Асоціація Регіональних Бібліотечних Консорціумів (АРБІКОН) (Росія) була створена 2002 р. для координації діяльності бібліотек із підвищення якості сервісів за рахунок модернізації управління бібліотечними ресурсами при об'єднанні в бібліотечні консорціуми. З метою спільного мережевого створення й використання бібліотеками інформаційних ресурсів, скорочення працевитрат, підвищення якості каталогізації бібліотека Академії управління при президенті Республіки Білорусь 2005 р. стала ініціатором створення LibKARD – республіканського бібліотечного консорціуму з аналітичного розпису документів.

В Україні впровадженням корпоративних проектів займаються національні та державні бібліотеки, зокрема Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна парламентська бібліотека України. Цікавим є досвід бібліотеки Харківського національного університету внутрішніх справ, Центрального українського кооперативного каталогу (ЦУКК), що реалізується з ініціативи Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського, Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка та Асоціації сучасних інформаційних бібліотечних технологій (АСІБТ), Донецької обласної універсальної наукової бібліотеки, корпорацій медичних бібліотек, Корпоративної мережі бібліотек м. Маріуполя тощо.

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського є головною бібліотекою мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України. Одним із пріоритетних її завдань є формування повноцінного всеукраїнського галузевого ресурсу як сегменту інформаційного простору держави на базі бібліотеки у традиційній та електронній формах [10]. З метою системного інформаційного забезпечення розвитку освіти і науки колективом ДНПБ

України ім. В. О. Сухомлинського 2009 р. розпочато обмін електронними записами (ЕЗ) аналітичного розпису періодичних видань з освітянськими бібліотеками України.

Основні цілі обміну:

- ❖ спільне створення бібліографічних описів документів та поповнення бази даних (БД) «Періодика» електронного каталогу (ЕК) у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та мережі освітянських бібліотек;
- ❖ сприяння якісному інформаційному забезпеченню користувачів бібліотек;
- ❖ модернізація управління бібліотечними ресурсами при опрацюванні документів;
- ❖ оперативне використання інформаційних ресурсів віддалених бібліотек через Інтернет.

Перед початком роботи були розроблені етапи створення проекту: підготовчий, основний, заключний. На першому етапі визначилися учасники обміну, уточнювався список журналів для аналітичного опису та список обов'язкових для заповнення полів. Першими учасниками обміну стали бібліотеки-користувачі програмного продукту «ІРБІС». На 01.07.2010 р. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського налагодила співпрацю з Миколаївською науково-педагогічною бібліотекою (МНПБ), бібліотеками ВНЗ (наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова (НБ НПУ ім. М. Драгоманова), бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського (ВДПУ ім. М. Коцюбинського), Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка (КДПУ ім. В. Винниченка), Кримського гуманітарного університету (КГУ) м. Ялта, Південно-українського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів (ПРІПОПК) м. Херсона) та іншими книгозбірнями. Після проведення тестового обміну описами журналів був складений перелік обов'язкових для заповнення полів: назва статті, автор, відомості про джерело, в якому опублікована стаття, предметна рубрика, ключові слова, персоналія та анотація, якщо назва статті не розкриває її змісту. На першому етапі виникли проблеми, які необхідно було вирішувати. Якість записів, що створюють учасники проекту, різна. Усі бібліографічні записи, надіслані бібліотеками до ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, переглядаються і у разі необхідності редагуються. З метою досягнення необхідного рівня ведеться листування з бібліографами бібліотек-партнерів. За рік роботи можна підвести перші підсумки. З травня 2009 р. по червень 2010 р. ЕК ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського поповнився 1868 записами. ДНПБ

України ім. В. О. Сухомлинського надіслала бібліотекам-учасникам обміну 3786 записів. Спільними зусиллями учасники обміну розписують 54 назви журналів України та Росії з питань педагогіки і психології, зокрема: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – 24, МНПБ – 8, НБ НПУ імені М. Драгоманова – 4, бібліотекою ВДПУ імені М. Коцюбинського – 2, бібліотекою КДПУ імені В. Винниченка – 10, бібліотекою КГУ – 5, бібліотекою ПРІПОПК – 1.

Перший етап співпраці показав, що в рамках проекту мають постійно діяти такі органи:

- ❖ координаційна рада (координує роботу усередині проекту й поза ним);
- ❖ програмно-технічна рада (консультує учасників про роботу із програмним забезпеченням);
- ❖ методична рада (працює над єдиною методикою створення аналітичного бібліографічного опису документа, консультує учасників проекту стосовно правил заповнення полів бази даних);
- ❖ рада з підвищення кваліфікації (консультує бібліотеки-учасниці щодо підготовки бібліографічних записів);
- ❖ служба електронного доставлення документів.

Другий етап проекту розпочався з підготовки фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського нормативно-методичних документів, які отримає кожна бібліотека-учасниця:

- ❖ договір, який регламентує спільну діяльність та обов'язки учасників;
- ❖ список журналів із зазначенням бібліотек, відповідальних за аналітичний розпис;
- ❖ інструкція щодо заповнення полів, в якій подається детальний опис заповнення кожного поля, наводяться приклади заповнення для різних випадків,
- ❖ список предметних рубрик, який необхідний для уніфікації занесення інформації в пошукові поля;
- ❖ методичні рекомендації із заповнення поля «Ключові слова»;
- ❖ методика анотування;
- ❖ технологія прийому-передачі даних.

Створенню нормативно-методичних документів у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського приділяється особлива увага, оскільки записи, отримані від бібліотек-учасниць, повинні бути однакової повноти та якості. Розроблені інструкції та рекомендації стануть обов'язковими до виконання всіма учасниками проекту.

Слід зауважити, що досвід спільної роботи освітянських бібліотек наочно доводить перспективність кооперативного підходу, що забезпечує:

❖ вільний та широкий доступ всіх категорій користувачів до бібліотечно-інформаційних ресурсів;

❖ скорочення економічних і фізичних витрат учасників кооперативних робіт на створення й підтримку ЕК завдяки одноразовому уведенню бібліографічного запису та його багаторазовому використанню всіма учасниками й користувачами;

❖ підвищення кваліфікації персоналу;

❖ обмін досвідом між учасниками проекту;

❖ підвищення ефективності й оперативності обслуговування;

❖ підвищення рейтингу бібліотек.

Координація та кооперація зусиль необхідні для задоволення інформаційних потреб сучасного користувача, забезпечення оперативного доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів, зокрема ЕК. Саме тому співробітництво та взаємодія бібліотек є надзвичайно перспективними.

Список використаних джерел

1. Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире : новые технологии и новые формы сотрудничества [Электронный ресурс] : материалы Междунар. конф. – М., 1999–2003. – Режим доступа : <http://www.gpntb.ru/>

2. Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса [Электронный ресурс] : материалы Междунар. конф. – М., 2004–2008. – Режим доступа : <http://www.gpntb.ru/>

3. *Воройский Ф. С.* Корпоративные автоматизированные библиотечно-информационные системы : состояние, принципы построения и перспективы развития : аналит. обзор / Ф. С. Воройский, Я. Л. Шрайберг. – М. : [б. и.], 2003. – 129 с.

4. *Воройский Ф. С.* Региональные корпоративные библиотечные системы России : опыт последних трех лет глазами участников движения [Электронный ресурс] / Ф. С. Воройский, Я. Л. Шрайберг. – Режим доступа : <http://www.nbu.gov.ua/articles/crimea/2002/sec1114/Doc2.HTML>.

5. *Давидова І. О.* Корпоративні бібліотечні об'єднання як результат формування спільної комунікаційної стратегії / І. О. Давидова // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. праць.

6. *Замуруев Э. Н.* Корпоративные библиотечные сети вузов и информационно-образовательные порталы / Э. Н. Замуруев // 10-я Международная конференция «Крым–2003». – М. : ГПНТБ России, 2003. – Т. 3. – С. 981–985.

7. *Линдеман Е. В.* Организационные и технологические основы создания корпоративных информационных ресурсов библиотечных консорциумов [Электронный ресурс] : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. техн. наук : 05.25.05 «Информ. системы и процессы, прав. аспекты информатики» /

Е. В. Линдеман. – Режим доступа : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/222627.html>.

8. *Линдеман Е. В.* Особенности организации и технологии создания информационных ресурсов в развивающейся корпорации на современном этапе : опыт Корпоративной сети московских библиотек / Е. В. Линдеман // Науч. и техн. б-ки. – 2004. – № 3. – С. 55–59.

9. *Павленко Т.* Модель корпоративного проекта по формированию сводного электронного каталога : из опыта медицинских библиотек Украины / Татьяна Павленко // Бібл. форум України. – 2010. – № 1. – С. 21–26.

10. *Рогова П. І.* Інформаційний простір України : роль освітянських бібліотек у його формуванні / П. І. Рогова, Н. В. Вараксіна // Інформаційні технології і засоби навчання [Електронний ресурс] : електрон. наук. фахове вид. / НАПН України, Ін-т інформац. технологій і засобів навчання, Ун-т менеджменту освіти. – Режим доступа : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em7/content/08rpifi.htm>.

11. *Саломатова О. И.* Влияние корпоративных проектов на инновационную деятельность библиографов / О. И. Саломатова // Науч. и техн. б-ки. – 2005. – № 12. – С. 47–54.

12. *Соколова Н. В.* Библиотечные консорциумы : куда ведут технологии... [Электронный ресурс] / Н. В. Соколова. – Режим доступа : <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2003/trud/tom2/222/Doc7.HTML>.

13. *Соколова Н. В.* Библиотечный консорциум Санкт-Петербурга RUSLANet – новый этап развития [Электронный ресурс] / Н. В. Соколова. – Режим доступа : <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2001/tom/sec11/Doc2.HTML>.

14. *Шрайберг Я. Л.* Сравнительный анализ деятельности и перспектив развития отечественных и зарубежных библиотечных консорциумов. Часть 1 / Я. Л. Шрайберг, Е. В. Линдеман // Науч. и техн. б-ки. – 2005. – № 7. – С. 5–15.

15. *Шрайберг Я. Л.* Сравнительный анализ деятельности и перспектив развития отечественных и зарубежных библиотечных консорциумов. Часть 2 / Я. Л. Шрайберг, Е. В. Линдеман // Науч. и техн. б-ки. – 2005. – № 8. – С. 5–17.

16. *Ярошенко Т.* Бібліотечні консорціуми : перспективи розвитку / Тетяна Ярошенко // Бібл. форум України. – 2006. – № 4. – С. 7–11.